

SWEDISH
ENVIRONMENTAL
PROTECTION
AGENCY

Magdalena Gleisner
Tel: 010-698 10 22
magdalena.gleisner
@naturvardsverket.se

PM
2022-03-22

Ärendenummer
NV-00240-22

[Mottagarfält, max 5 rader]

Fördelningsplan anslag 1:4 Sanering och återställning av förorenade områden, anslagspost 1, för 2022

Bakgrund

Fördelningsplanen anger huvuddragen för hur anslagspost 1 (Sanering och efterbehandling av förorenade områden) som Naturvårdsverket disponerar av anslag 1:4 kommer att fördelas under 2022. Fördelningsplanen är en konkretisering av olika styrsignaler för hur anslagsposten ska fördelas. Fördelningsplanen anger inriktningen på det statligt finansierade avhjälpande- och efterbehandlingsarbetet för det kommande året och ger samtidigt en översikt av de tre kommande åren. Av fördelningsplanen framgår budgeterade belopp för fördelning till avhjälpande- och efterbehandlingsåtgärder, utredningar, tillsynsprojekt, annat avhjälpandearbete och övriga ansökningar om projektfinansiering (se tabell 1).

För ansökningar om finansiering för avhjälpandeåtgärder samlar vi fördelningstillfällena till tre gånger per år och vi tillämpar prioriteringsgrunderna i vår nationella plan för avhjälpande av föroreningsskador. Vi beslutar även om finansiering för åtgärder som ligger längre fram än 2022 genom att använda vårt bemyndigande. Vilka åtgärder vi beslutat om och vilket år de får finansiering utgör vår arbetsplan, som är en del av den nationella planen.

Av regleringsbrevet för Naturvårdsverket gällande 2022 framgår att vi under 2022 disponerar cirka 909 miljoner kronor för sanering och efterbehandling av förorenade områden.

Tabell 1. Översiktlig fördelning av 1:4-anslagets anslagspost 1 till och budget för 2022.

Budgetpost	Budget i tkr
Avhjälpandeåtgärder	574 219
Sedimentåtgärder	120 000
Åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande	90 000
Utredningar	40 000
Tillsynsprojekt	2 000
Konsulter m.m.	16 719
Regeringsuppdrag förstärkt sedimentarbete	10 000
Samverkan för innovationer	1 500
Bidrag för fordonsflytt	30 000
PFAS-regeringsuppdrag m.m.	34 880
Totalt, anslag 1:4 ap.1	909 318

Fördelning av anslag 1:4 anslagspost 1 för 2022 och framåt

För att bidra till möjligheten att nå miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö till 2030, men även andra miljö kvalitetsmål såsom Grundvatten av god kvalitet, God bebyggd miljö, Levande sjöar och vattendrag och Hav i balans, går en så stor andel som möjligt av anslagsposten till avhjälpandeåtgärder. Arbetet med avhjälpande av förorenings skador har även tydliga kopplingar till vissa delmål inom de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030, som är en handlingsplan för människornas och planetens välbefinnande. Det gäller delmålen 3.9, 6.3, 11.6, 15.1 och 15.3, som ligger inom God hälsa och välbefinnande, Rent vatten och sanitet för alla, Hållbara städer och samhällen, samt Ekosystem och biologisk mångfald.

Miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö har sex preciseringar där Förorenade områden är en av dem, *Förorenade områden är åtgärdade i så stor utsträckning att de inte utgör något hot mot människors hälsa eller miljön*, och för att nå det behöver åtgärdstakten ökas. I förlängningen innebär det att fler förorenade områden behöver inventeras och utredas, för att därefter kunna gå vidare till åtgärdsfas. Hållbarheten är i fokus, och för de åtgärdsobjekt som finansieras via det statliga anslaget prioriteras innovativa metoder framför traditionell schaktsanering. För att hushålla med det statliga anslaget och få plats med så många objekt som möjligt per år behöver det vara en blandning av stora och små objekt, så att det blir ett jämt flöde, och då leder det mot Giftfri miljö men även till att uppnå fler av de andra miljö kvalitetsmålen.

Anslagspost 1 i anslag 1:4 omfattar flera olika delar som villkoras i regleringsbrevet. Anslagsposten används för statlig finansiering enligt bidragsförordningen (förordning (2004:100) om statsbidrag för avhjälpande av förorenings skador) och stödförordningen (förordning (2022:98) om statligt stöd till åtgärder för efterbehandling av förorenings skador). Största delen av anslaget går till att åtgärda föroreningar i mark- eller vattenområde, eller grundvatten. Anslaget används även för att minska spridning av miljögifter till havs- och vattenmiljö, särskilt förorenade sediment, till att åtgärda förorenad mark inför bostadsbyggande, och till att bland annat genomföra åtgärder och för stärkta vägledningsinsatser rörande PFAS.

De åtgärder vi beslutar om under 2022 kommer till stor del att handla om kostnader som uppkommer för 2022, samt från 2023 och framåt. Beslut över

kommande år fattar vi med stöd av vår bemyndiganderam, så att vi kan arbeta långsiktigt. Detta möjliggör en god planering och framförhållning för fleråriga åtgärdsprojekt. Det innebär även att vi i vissa fall fattar beslut på framtida år när anslaget för innevarande år är fulltecknat. Vi ser att flera stora och kostsamma åtgärdsprojekt är på ingång under de närmaste åren, och har därför fått ett stort anslag och bemyndigande för anslagspost 1.

Under första halvåret 2022 pågår tre olika projekt, där förorenade sediment åtgärdas med statlig finansiering från anslagspost 1 för att minska spridning till havs- och vattenmiljö. Dessa tre projekt har fått beslut om finansiering till en total kostnad av 66 miljoner kronor på vårt bemyndigande under tidigare år. Vi beräknar att fler projekt med syftet att åtgärda förorenade sediment kan prioriteras in under 2022. I prioriteringen mellan olika projekt tar vi bland annat hänsyn till klimatrelaterade risker som till exempel översvämningar och skred.

En del av anslagspost 1 är avsedd för att underlätta bostadsbyggandet på förorenade områden genom statligt stöd för att åtgärda den förorenade marken, och på så sätt bidra till ökat bostadsbyggande. Det innebär samtidigt att marken återanvänds, så att trycket på oexploaterade grönytor minskar, vilket leder till en bra livsmiljö, och bevarar ekosystemtjänster som till exempel rekreativsmöjligheter och friluftsliv. För närvarande är 20 miljoner kronor intecknade för fem olika projekt som fått beslut om statlig finansiering på vårt bemyndigande under tidigare år.

Från anslagspost 1 fördelar vi även statsbidrag för utredningar inom MIFO fas 2, förstudie och huvudstudie, så att sådana ska kunna genomföra utredningar innan länsstyrelsen ansöker om statlig finansiering för åtgärder. Vi har nu infört två ansöknings- och beslutstillfällen per år för utredningar. Detta då vi ser det som en möjlighet att kunna öka åtgärdstakten genom att fler huvudstudier kan slutföras och därmed komma in i åtgärdsfas. Länsstyrelserna anger i sina ansökningar en prioritetsordning för de utredningsobjekt de söker statsbidrag för. Alla länsstyrelser som ansökt blir beviljade statsbidrag för utredningar, i genomsnitt fyra objekt per län. För 2022 har vi hittills beviljat cirka 41,3 miljoner kronor i statsbidrag för utredningar på 91 olika förorenade objekt. Vi avser att besluta om ytterligare cirka 8 miljoner kronor i statsbidrag för utredningar för 2022 i samband med vårens beslutstillfälle.

I regleringsbrevet framgår att anslagspost 1 får användas för utgifter för att förebygga och förhindra stora saneringskostnader och risker med PFAS. I dagsläget finns dock mycket få färdigutredda PFAS-objekt som är redo för att gå in i åtgärdsfas. Med anledning av det har vi därför efterfrågat från länsstyrelserna att de lyfter fram fler PFAS-objekt i sina ansökningar om statsbidrag för utredningar under 2022, så att takten på PFAS-objekten kan öka.

Vi fördelar även statsbidrag till länsstyrelserna för att de ska kunna arrangera årliga handläggarräffor (Sydlänsträffen, Norrlänsträffen, Mälarlänsträffen), som syftar till kunskapsuppbyggnad och kunskapsöverföring inom efterbehandlingsområdet inför framtida sanerings- och återställningsinsatser i landet.

När nya ansökningar om statlig finansiering inkommer prioriteras dessa in så snabbt som möjligt med hänsyn till det utrymme som finns för respektive år. Vi

informerar länsstyrelserna löpande om att det i ansökningarna ställs särskilda krav på planering, framförhållning, realistiska budget- och tidsplaner, samt behov av att minska projektrisker. För att dyra projekt lättare ska kunna rymmas på anslaget och bemyndigandet är det av stor vikt att kostnaderna fördelas jämnt över flera år. Genom vårt kontaktskap med länsstyrelserna har vi en god kontakt med varje län.

Vi arbetar fortlöpande med att minska oförbrukat medel hos länsstyrelserna genom att fortsätta utveckla och förbättra våra rutiner avseende uppföljning av länsstyrelsernas ekonomiska årsredovisningar till oss för 2022 och framåt. I januari anordnade vi en utbildningsinsats i form av ett webinarium om årsredovisningarna, och vi uppdaterade samtidigt den årsredovisningsmall som länsstyrelserna använder. Under 2022 kommer vi att ytterligare se över årsredovisningsmallen för att förenkla och förtydliga för länens årsredovisningar. Under 2022 fortsätter även arbetet för att effektivisera vår uppföljning av de inkomna årsredovisningarna, för att ta beslut om omfördelning och återbetalning av oförbrukat medel omgående, så att dessa kan fördelas till andra högprioriterade objekt.

Under 2022 gör vi även en satsning på att uppdatera och förenkla vår instruktion för slutredovisning av åtgärdsprojekt, vilket då även blir en del av det generella arbetet för att förenkla och effektivisera handläggningen av åtgärdsprojekt hos länen och Naturvårdsverket.

Några särskilda förändringar och satsningar inom EBH-arbetet 2022

Den 8 mars 2022 har det gjorts större förändringar kring hanteringen av den statliga finansieringen till avhjälpande av föroreningssskador:

- En ny stödförordning har införts, som är anpassad till EU:s statsstödsregler. Exempelvis bedöms statlig finansiering för åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande utgöra statligt stöd, och omfattas därför av denna förordning.
- Omarbetning har skett av den befintliga bidragsförordningen. De paragrafer i bidragsförordningen som haft kopplingar till EU:s statsstödsregler har helt tagits bort. Det har gjorts några tillägg i den också utifrån Naturvårdsverkets hemställan, exempelvis kan statsbidrag kan sökas för att bevara eller återställa natur- eller kulturmiljövärden med anledning av ett avhjälpande, om det finns särskilda skäl.
- Naturvårdsverkets kvalitetsmanual för användning och hantering av statlig finansiering till avhjälpande av föroreningssskador har uppdaterats till utgåva 15. Med anledning av införandet av den nya stödförordningen har arbetssätten hos Naturvårdsverket, länsstyrelsen och huvudman förändrats vilket föranledde denna uppdatering. Kvalitetsmanualen har samtidigt omarbetats och fått en helt ny struktur för att förtydliga och förenkla ansökningsförfarandet. Kvalitetsmanualen är ett levande dokument och uppdateras löpande.
- Alla webbsidor på Naturvårdsverkets webbplats som kopplar till den statliga finansieringen för avhjälpande av föroreningssskador har också uppdaterats.

Med anledning av det nya regelverket som nyligen införts kommer en översyn att göras under 2022 av även Naturvårdsverkets nationella plan för avhjälpande av föroreningsskador, eftersom den är upprättad enligt bidragsförordningen och stödförordningen. I planen anges prioritetsordningen så att statligt finansierade åtgärder genomförs vid de mest prioriterade förorenade områdena i landet. Den är styrande för hur vi beslutar om statlig finansiering till avhjälpande av föroreningsskador, och är vägledande för länsstyrelserna i deras arbete med ansökningar om statlig finansiering. Några av urvalskriterierna som anges i nationella planen behöver en översyn, bland annat det om hänsyn till klimatrelaterade risker.

Naturvårdsverket har fått i uppdrag av regeringen att tillsammans med länsstyrelserna stärka och utveckla sin vägledning och samverka med berörda aktörer (bl.a. Sveriges geologiska undersökning, kommunerna), i syfte att bidra till en så effektiv hantering som möjligt av bidrag och statsstöd för efterbehandling av förorenade områden. Fokus ska vara på de förordningsförändringar som har genomförts, och samtidigt få till ett samlat och ändamålsenligt system utifrån de förutsättningar som finns. Uppdraget ska redovisas till regeringen i mars 2023.

Under 2022 kommer Naturvårdsverkets handlingsplan för klimatanpassning att uppdateras, och i den ingår bland annat förorenade områden. Ett okänt antal av de cirka 85 000 potentiellt förorenade områdena i Sverige är belägna så att det vid plötsliga väderhändelser som t.ex. kraftiga skyfall eller på längre sikt långsamma klimatförändringar finns risk att förorening kan spridas från dem. För att komma till rätta med detta behöver metodutveckling ske, t.ex. med GIS-skikt. Vi kommer också att ta fram en kort webbvägledning avseende klimatanpassning inom arbetet med förorenade områden.

Sediment är en viktig del i det akvatiska ekosystemet eftersom de utgör habitat för bottenlevande växter och djur. Att åtgärda förorenade sediment samt relevanta källor på land, i hav och i inlandsvatten för att minska/förhindra vidare spridning till havs- och vattenmiljö är därför angeläget. Generellt sett är kunskapen om förorenade sediment och bidragande källor lägre jämfört med förorenade områden på land, likaså är erfarenheterna av att åtgärda förorenade sediment mindre. För att skapa förutsättningar för att lösa de problem som förorenade sediment utgör behövs en stark samverkan mellan berörda myndigheter och andra aktörer i branschen. Naturvårdsverket har tillsammans med Sveriges geologiska undersökning (SGU), Sveriges geotekniska institut (SGI), Havs- och vattenmyndigheten och länsstyrelserna fått i uppdrag av regeringen att förbättra kunskapen om förorenade sediment i sjöar och kustområden. Uppdraget ska redovisas i början av januari 2023. Under de kommande åren förväntar sig Naturvårdsverket ett ökat antal ansökningar om statlig finansiering som avser undersökningar och avhjälpande åtgärder i förorenade sedimentområden. Det finns troligen även ett behov av statlig finansiering för att inventera förorenade sedimentområden.

Arbetet med uppdatering av Naturvårdsverket vägledningsmaterial inom avhjälpandeåtgärder av förorenade områden som påbörjades 2019 fortsätter de närmaste åren. Det material som ingår i uppdateringen är i första hand vägledningsmaterial som publicerades 2009 (rapport nr 5976, 5977 och 5978).

Arbetet har hittills omfattat översyn av avhjälpandeprocessen, med framtagande av en uppdaterad processfigur och vägledning anpassad till Naturvårdsverkets webbplats. En viktig del av arbetet är att inkludera och uppdatera vägledningen så att det blir en tydlig koppling till cirkulära kretslopp och hållbar masshantering, ekosystemtjänster, reducering av klimatutsläpp, uppföljning av miljömål och miljö kvalitetsnormer.

Översyn och uppdatering av Naturvårdsverkets utgångspunkter, som 2009 publicerades i vårt vägledningsmaterial, planeras att slutföras under 2022. Utgångspunkterna utgörs av ett antal principiella ställningstaganden som enligt Naturvårdsverket bör ligga till grund för de bedömningar och avväganden som görs i avhjälpandeprocessen. Förslag till uppdaterade utgångspunkter har remitterats till utvalda myndigheter för synpunkter i slutet av 2021. Uppdateringen tar hänsyn till de synpunkter som inkommit till oss och som redovisas i utvärderingen av vägledningsmaterialet, publicerad 2018.

Vi deltar sedan hösten 2017 tillsammans med SGU i SGI:s projekt om att uppdatera befintlig vägledning för riskvärdering. Ny vägledning om riskvärdering förväntas bli publicerad under våren 2022, och kommer ersätta och komplettera del av rapport 5978 Att välja efterbehandlingsåtgärd. Detta projekt ingår som ett delmoment i uppdateringen av Naturvårdsverkets vägledning om att efterbehandla förorenade områden.

Under 2022 fortsätter vi med en utredning av de generella riktvärdena för bly till följd av nya rön om ämnets toxicitet. Denna utredning kopplar även till en översyn av nationella bakgrundshalter, och vägledning om användning av regionala och lokala bakgrundshalter vid riskbedömning av förorenade områden. Beslut om riktvärdena för bly förväntas fattas före sommaren 2022.

Naturvårdsverket arbetar för att öka användningen av ny teknik och alternativa åtgärdslösningar i de åtgärder som finansieras genom 1:4-anslaget. Som en del i detta har vi gett SGU i uppdrag att driva beställarnätverket Samverkan för innovation. Nätverkets syfte är att vara ett kunskapsnav, och stöd för huvudmän som är beställare av utredningar och åtgärder. Samverkan fortsätter under 2022, och bland annat omfattar arbetet analys av när underlaget i en åtgärdsutredning är tillräckligt för att utvärderas vidare i en riskvärdering.

I vårt regleringsbrev för 2022 fick vi ett nytt regeringsuppdrag kopplat till PFAS-förorenade områden. Under 2022–2024 ska vi arbeta för att utveckla och stärka den nationella samordningen och vägledning kring problemen med PFAS-förorenade områden för att stärka samverkan och styra arbetet framåt. Arbetet kommer ske i samverkan med andra berörda myndigheter. Myndigheternas arbete med uppdraget ska årligen rapporteras till regeringen av Naturvårdsverket i vår årliga lägesbeskrivning med arbetet om efterbehandling av förorenade områden. Även andra myndigheter har fått uppdrag att arbeta inom satsningen på PFAS däribland bland annat SGI och SGU.